

A MISKOLCI KIR. KAT. FRÁTER GYÖRGY GIMNÁZIUM FÉNYKORA (Tiszteletadás Vucskits Jenő szellemének és emlékének)

TARCAI BÉLA

A Nagyboldogasszony tiszteletére emelt minorita templom szomszédságában működött gimnázium a két világháború között nemcsak az ország egyik legnépesebb, hanem a legtekintélyesebb oktatási intézménye is volt. Népszerűségét a társadalmi körülményeknek, tekintélyét Vucskits Jenőnek köszönhette, aki 1925-től 1937-ig igazgatta az iskolát. Érkezésével kezdődött és távozásával zárult a gimnázium történetének legkiemelkedőbb szakasza, amit minden túlzás nélkül Vucskits-korszaknak nevezhetünk. Az azóta eltelt több mint 60 év alatt ezt az időszakot csak néhány alkalmi visszaemlékezés próbálta felidézni, összefoglaló, értékelő elemzés nem készült. Ennek oka az lehet, hogy a második világháborúval bekövetkezett történelmi változások, amelyek az egykori Fráter György Gimnázium helyzetét is megváltoztatták, elvonták a figyelmet az előző korszakok nagy nevelőinek életművéről. Ma viszont, amikor az ugyancsak érdemes utódiskola¹ vállalja a múlt értékes hagyományait, és amikor sokat hallunk az oktatás-nevelés korszerűsítéséről, illő és méltányos, hogy felfigyeljünk Vucskits Jenő példájára. Őt – meggyőződésem szerint – nemcsak a Fráter György Gimnázium, hanem a magyar iskolatörténet és pedagógia jelesei között kell számon tartanunk.

Mielőtt a részletekre térnék, a magam mentségével kell előhozakodnom. Joggal vethető fel ugyanis a kérdés, hogy nem lévén professzionista pedagógus, honnan veszem a bátorságot ahhoz, hogy egy nagynak ítélt nevelő munkásságát értékeljem. Erre a kérdésre a választ maga Vucskits Jenő adja meg, amikor hangsúlyozza, hogy a nevelés az iskola, a tanítvány, a tanár és a szülő – mint szellemi közeg – együttes tevékenysége. Ez azt is jelenti, hogy pedagógiai kérdésekben nem csupán a belső és szaktudományi megközelítésnek van létjogosultsága, hanem egyenjogú partnerként kell hogy szót kapjon a család és a társadalom – mint érzelmi közeg is. Pedagógus környezetben nőttem fel, és akarva-akaratlan sok személyes élmény is fűz Vucskits Jenő személyéhez. Édesapám azon tanítók közé tartozott, akik évente „szállították” a gimnáziumba tehetségesnek ítélt növendékeiket, és bizonyos garanciát is jelentettek ahhoz, hogy ezek a gyerekek meg is fogják állni a helyüket. Családunkban mindennapos vendégek voltak a „prepák”² s ebben a körben állandó beszédtema volt Vucskits Jenő pedagógiája. Esemlésem első éveiben sokat hallhattam előadásairól, cikkeiről és személyes nevelői példájáról.

Személyes élményeim másik forrása a gimnáziumi 8 évből az a 4, amit az ő igazgatósága alatt megélhettem. 1936 és 1937 nyári vakációjának egy részét Szikra tanár úr irányításával a tanári könyvtár átadásának előkészítésével töltöttem, s ekkor bepillanthattam a pedagógiai műhely ritkán látható szentélyébe is.

1 Utódiskola a mai Földes Ferenc Gimnázium.

2 Tanítóképzőbe járó növendékek, a latin preparandia szóból.

Szólnom kell az egyéb kapcsolatokról is. Az elemi iskola 3. és 4. osztályában Vucskits Klára volt a tanítóm, és sokkal később, amikor Vucskits Jenő életútjával és munkásságával kapcsolatosan kezdtem adatokat gyűjteni, Külkey Dénesné, Vucskits Erzsébet volt segítségemre. A helyenkint beszüremkedő szubjektivitás annak következménye, hogy személyes élményeim hatásától nem mindig tudtam megszabadulni.

Módszeremről annyit, hogy a Fráterben megismert pedagógiai elveinek és gyakorlatának összefüggéseit történetiségükben kívánom vizsgálni, mert minden egyes tétel külön tanulmányt is megérne, és ez meghaladná vállalkozásom kereteit. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy megismerkedjünk a társadalmat ebben az időben foglalkoztató egyéb kérdésekkel is.

Néhány epizód az iskola történetéből

Az összefüggések feltárásához elkerülhetetlen a gimnázium története néhány fontos pontjának felidézése. A korabeli közös Értesítők, az Évkönyvek minden esztendőben így kezdték a történeti összefoglalást: „A konventuális minorita-rend 1730-ban fejezi be miskolci első iskolaépületét, amelyben grammatikára és szintakszisra³ tanítják az ifjúságot.” Azt már az annalesből tudjuk, hogy Mária Terézia a XIV. Kelemen pápa által 1773-ban megszüntetett jezsuita rend vagyonából létrehozott Katolikus Tanulmányi Alap⁴ kezelésébe adta az iskolát 1776-ban. Ez időtől kezdve a minoritáktól függetlenül, de nem kapcsolatok nélkül működött az intézmény. 1886-ban Trefort Ágoston civil tanároknak bízta az oktatást, de a minorita tanárok működése nem szűnt meg. Az 1911-ben használatba vett piros téglás épületben az első igazgató, P. Dassiewicz Gyula szintén minorita volt, és később is tanítottak itt minoriták. Az intézet mindezek ellenére, jogilag állami fenntartásúnak minősül.

Az iskola történetének kutatói mindeddig nem keresték az okát annak, hogy a tanári testület által a VKM-hez küldött előterjesztés nyomán az illetékesek Fráter György, II. Rákóczi Ferenc és Nagy Lajos közül miért a hányatott sorsú szerzetes-diplomatát választották névadóul. Valószínűnek tartom, hogy a döntés meghozatala idején még élt a köztudatban az a feltételezés, hogy a pálosok már 1453-ban magasabb iskolát tartottak fenn Miskolcon, a Szendrey János által is említett Mihály rektor⁵ vezetése alatt. Így a döntés – eltekintve attól, hogy Fráter György az előterjesztésben első helyen szerepelt – mintegy a pálos hagyományok folytatását is célozhatta.⁶

1922-től tehát az iskola hivatalos neve: Miskolci Kir. Kath. Fráter György Gimnázium. Ennek ellenére az iskolában nem volt különösebb Fráter György-kultusz. Az 1921/22. évi Értesítőben méltatták érdemeit, de képe, szobra nem volt megtalálható. Annál inkább volt Szent Imre-kultusz, különösen 1931., a Szent Imre-év után, amikor az egész országban első királyunk szentéletű fiát állították példaképül az ifjúság elé. A mi gimnáziumunkban szobrot⁷ emeltek neki a tornaterem udvarra néző erkélyén, s ennek gipszmásolatát (vagy eredetijét) elhelyezték a kápolnában. Vucskits Jenő latin nyelv-

3 Főként nyelvi, nyelvtani ismereteket nyújtó iskola.

4 Az Alap vagyonát 1867-ig a Studiorum Commissio, ezután a mindenkori Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium, a VKM kezelte.

5 Szendrey János: Miskolc város története, 3. kötet 88–89.

6 Ma már elfogadottnak tűnik, hogy Miskolcon már a reformáció előtt működött felsőbb iskola, de nem tisztázott, hogy a pálosok vagy mások kezelésében.

7 A szobor fejét Menner László, alakját Kun József mintázta. A háború után eltűnt, egy másolata a Szent Imre templomban található.

Vucskits Jenő
(Külkey Dénes szobra, 1938.; Fotó: Tarcai Béla)

vű himnuszt írt, s ennek zenéjét Hollósy Kornél, a Zeneiskola tanára szerezte. Ezt a himnuszt minden jeles ünnepen énekelte a tanulóifjúság, vagy előadta az ének- és zenekar.

Fráter György neve akkor vált személytelenné és fogalommá, amikor 1933-ban megjelent a FRÁTER című ifjúsági lap,⁸ melynek „öreg szerkesztője” Komán Andor tanár úr „Fráter Apánk” nevében szólt a diákokhoz, a kisbetűs fráterekhez. Ez a szellemes ötlet és a nyomában kialakult bensőséges FRÁTER-fráter viszony jellemezte a havonta megjelent lapot mindaddig, amíg létezését nyomon tudtam követni.

A Fráter György nevet az iskola 1922-től 1948-ig, az iskolák államosításáig viselte. Ebben az időben az oktató-nevelő munka koncepcióit a külső körülmények gyakran és mélyen befolyásolták. Az 1911-ben üzembe helyezett új, és az akkori viszonyok között korszerűnek mondott iskolaépület aligha oldotta meg az előző időszakok gondjait, amelyek a zsúfoltságból, a szomszédos utcákban bérelt tantermek alkalmatlanságából

8 A lap 1933-tól 1944-ig, havonta jelent meg.

adódtak, mert mire a változás kedvező hatásai beérhettek volna, kitört a világháború, majd következett Trianon, s ezek hatásai hosszú ideig terhelték a pedagógiát. A Klebelsberg Kunó⁹ által irányított kultúrpolitika a határközeli szellemi központok feladatává tette az elcsatolt területek hagyományainak továbbvitelét. Így kellett Miskolcnak a jóval jelentősebb centrum, Kassa szerepét átvállalnia, abban a tudatban, hogy Miskolc ezzel a várossal a múlt század utolsó harmada óta erősen rivalizált, és inkább a távolabbi Eperjessel kereste a gazdasági és kulturális kapcsolatokat. Miskolcra Trianon után tömegesen érkeztek menekültek és kiutasítottak. Ezek a családok hosszú ideig laktak a Gömöri pályaudvaron álló vagonokban és egyéb szükséglakásokban, növelve a város szociális terheit. Ennek a helyzetnek egyetlen előnye az volt, hogy a menekültek között voltak kiváló pedagógusok is, mint pl. Kletz Gábor, Láng Ede, Füster Jenő, akik a Fráterben folytathatták munkájukat. Gondot okozott viszont, hogy a Felvidékről érkezett családok gyermekei a gimnáziumok felé orientálódtak, s növelték a túlnépesedés terheit.

Nem zajlottak le torzító hatások nélkül a két háború közötti időszak utolsó éveit sem. 1937-ben már előrevetődött az újabb háború árnyéka, és ettől kezdve más természetű gondok nehezítették a pedagógiában elért eredmények továbbfejlesztését.

Mindezek alapján úgy vélem, hogy a két világháború közötti időszak egy szűkebb szakasza tekinthető olyannak, mint amelyben külső zavaró hatások kevésbé érvényesültek, s ez egybeesik Vucskits Jenő miskolci működésének idejével. Az időszak kényszerű lehatárolása nem jelenti azt, hogy figyelmen kívül akarnám hagyni a kétségtelenül megvolt és nem értéktelen pedagógiai előzményeket és eredményeket, amelyekre Vucskits Jenő építhetett. Itt meg kell említenem a régi iskola kiváló tanárát Bajay Amandot, aki akkor, amikor 35 év volt a pedagógusok kötelező szolgálati ideje, 50 éves aktív működés után 1916-ban ment nyugdíjba. 48 évet töltött Miskolcon. Róla a kortársak úgy emlékeznek meg, mint mindenhez értő és mindent szívesen tanító oktatóról. 1871-ben ő szerzett elsőként Magyarországon tornatanári képesítést, és ezt 30 évig hasznosította. Jeles egyéniség volt a költői lelkületű, az önfeláldozásig hivatásszerető Hábör Gyula magyar–latin szakos tanár, akiért diákjai rajongtak, s aki napi munkája mellett fontos közéleti feladatokat is vállalt. 1926-ben, 38 évesen halt meg, a háborúban szerzett betegsége következtében. Vucskits Jenő 1925-ben itt találta Komán Andort, Harsányi Sándort, Folkmann Ervint, Ország Józsefet, Kronberger Bélát – hogy csak néhányat említsek a sok kiváló tanár közül, akik képességeiket igazán csak az ő irányítása alatt tudták kibontakoztatni. De szólnom kell a fiatalabb és későbbi tanárgenerációk kiemelkedő képviselőiről is. Elsősorban Venkovits Mihályról, Vucskits Jenő neveltjéről, akit korai halála akadályozott meg abban, hogy nagyot alkosson, vagy dr. Papp Zoltánról, aki a nyelvtanulás beszélgető módszerét hozta magával a bécsi és a berlini Collegium Hungaricumból, s akinél valóban megtanulhattunk németül. Pődör László tanárunk és barátunk volt egyszerre, a szó jó értelmében. Ő frissítette fel új szellemmel az önképzőkört, a nyelvi stúdiókat mellett mindig el tudott bennünket igazítani a mindennapi élet dolgaiban is. Csak utóbb tudtuk meg róla, hogy aktív szerepet vitt az ellenállási mozgalomban.

A kor képének felrajzolásánál érintenünk kell az úgynevezett „középosztály” létét és természetét, annál is inkább, mert annak idején a gimnáziumok voltak feltöltődésnek forrásai. Az Évkönyvekben közzétett statisztikák azt mutatják, hogy a Fráter első-

9 Gr. Klebelsberg Kunó (1875–1932) 1914-től a VKM államtitkára, 1922-től 31-ig miniszter, a háború utáni kultúrpolitika középpontjába helyezett kultúrfőlny, mint a megcsönkített ország boldogulásának legfőbb útja, igényének propagátora.

sorban a kisemberek és a nyugdíjjogosultsággal járó hivatalnoki státusz bővületében élő családok gyermekeit fogadta be. Alig egy-két tucatra tehető a nagypolgári származású tanulók száma, arisztokrata szülők pedig csak elvétve, és akkor is magántanulóként adták gyermekeiket ebbe az iskolába.

A középosztály a Trianon utáni Magyarországon sokféle és szélsőségesen ellentétes hatásoknak volt kitéve. A politikai vezetésben nagy szerepet kapott dzsentrizmus körök és a gombamódra szaporodó társadalmi, bajtársi egyesületek élesítették a nacionalizmust, hangulatot keltek a szomszéd népek ellen. Felbukkantak a „legitimista”,¹⁰ a királyságot de facto is visszaállítani akaró, restaurációs és ún. „szabad királyválasztó”¹¹ törekvések. Erősödött a pápai enciklikákra¹² épülő keresztényszocializmus, de a középosztály felé kacsingatott a szociáldemokrácia is. A külpolitikában az olasz orientációtól remélték a vezető körök a trianoni szerződés revízióját. Ez az alapállás időlegesen kiváltotta a német nemzeti szocializmussal szembeni tartózkodást, főként Hitler egyházellenes megnyilvánulásai miatt.

Nem lehet csodálni, hogy ebben a sokféleségben a középosztály nehezen tudott eligazodni, és olykor még a nagy műveltségű és széles látókörű emberek is elbizonytalanodtak. Egyetlen biztos fogódzónak tűnt a vallásosság. Sokan ebben keresték és találták meg lelkük nyugalmát – miként ezt Vucskits Jenő példája is mutatja.

Vucskits Jenő életútja

Az életút felvázolásához a legnagyobb segítséget a hozzá hasonló formátumú kollega, Harsányi Sándor búcsúzó tanulmánya nyújtja az iskola 1935/36-os Értesítőjében. 1879-ben született, a ma Ausztriához tartozó Boldogasszony (Fraunkirchen) községben. Édesapja az Eszterházy hercegek bizalmi embere az uradalmi hierarchia fontos pontján. Ez a pozíció lehetővé tette, hogy 9 gyermeke részére a kor igényeinek megfelelő nevelést és tanítást nyújtson. A fiú gondolkodásmódjára nagy hatást gyakorolt az a tény, hogy Magyaróváron a piaristáknál, Nagyváradon a premonstreieknél, Sopronban és Győrött a zencéseknél tanult. Ennek is tulajdonítható, hogy mindvégig papi pályára készült. Ezért is kezdte főiskolai tanulmányait Pannonhalmán, de két év múlva Budapestre ment és itt szerzett magyar–latin szakon tanári diplomát 1901-ben. Tanárai közül Gyulay Pált, Beöthy Zsoltot és Ponor Thewrewk Emilt említi, mint olyanokat, akik emberi és tanári fejlődésére nagy hatással voltak. Érdeklődése messze túlterjedt a szorosan vett szakok határain. Német nyelvtudását otthonról hozta, később megtanult olaszul és franciául, eredetiben olvasta a latin és görög klasszikusokat, ismerte a filozófiai, pszichológiai, pedagógiai szakirodalmat, járatos volt a matematikában. Ismereteit állandó olvasással bővítette. Miskolci évei alatt a Ferenczi könyvkereskedés folyamatosan megküldte neki bemutatásra a Magyarországon megjelent könyveket és az idegennyelvűek prospektusait, s ő ezekből válogatott, részben a saját, részben a tanári könyvtár részére.

Tanári működését Keszthelyen kezdte. Tanított Nagyváradon, Marosvásárhelyen, majd Trianon után Szegedre, innen Egerbe került az Állami Reáliskolához. Innen he-

10 A legitimisták a *pragmatica sanctio* elvéhez való visszatérést, a Habsburg-ház trónigényének elfogadását tűzték ki célul.

11 A szabad királyválasztás hívei nemzeti királyt, tehát az állampolgárok közül választott uralkodót akartak trónra ültetni.

12 XIII. Leó pápa 1891-ben kiadott „*Rerum novarum*” és ennek 40. évfordulóján XI. Pius által „*Quadragesimo anno*” címmel közzétett enciklikák foglalták össze az egyház álláspontját a szociális kérdések megoldásában.

lyezték át Miskolcra 1925-ben a Fráter György gimnázium élére. Népes családban nőtt fel, és maga is 7 tagú családot tartott el. Ennek is tulajdonítható különös érzékenysége a szociális kérdések iránt, és hogy nagyon fontosnak tartotta a család szerepét a nevelésben. Tehetségét és tudását nemcsak az iskolában, hanem azon kívül is kamatoztatta. Több száz előadást tartott a legkülönbözőbb témákban. Munkatársa volt a Tiszántúl,¹³ szerkesztőbizottsági tagja a Termés¹⁴ című lapnak, főtájkára a Gárdonyi Géza Társaságnak, elnöke a Miskolci Tanári Körnek és a Magyar Amatőrfényképezők Szövetsége miskolci csoportjának. Munkásságának elismeréseként 1935-ben tanügyi főtanácsosi címet kapott.

A napi politika hullámveréseit minden eszközzel iparkodott az iskolától távol tartani, azzal együtt, hogy ő maga érdeklődött a politikai kérdések iránt. Szimpatizált Eckhardt Tibor¹⁵ ellenzéki ségével. Noha nem volt tagja semmilyen pártnak, jórészt neki köszönhető, hogy Eckhardt 1931-ben és 1935-ben Miskolcon mandátumhoz jutott. Nem vett részt a korteshadjáratokban, csupán véleményt nyilvánított a maga módján, a megfelelő helyeken és időben.

1937. július 1-jével ment nyugdíjba. Aktivitása azonban nem szűnt meg. Széchenyi utcai lakása ezután is a szellemi élet központja volt. Nem tanított, de cikkeket, tanulmányokat írt, előadásokat tartott és fordította a minorita rendház latin nyelvű iratait. A háború 1944 végén szülőföldje közelébe sodorta. November 30-án Vitnyéden légitámadás közben egy eltévedt golyó megölte. Sopronban temették el édesapja mellé.

Vucskits Jenő, a tudós tanár és nevelő

Tanári magatartása és nevelési elvei a korra jellemző valláserkölc s alapjain nyugodtak és ötvözödték a korszerű hazafiság igényeivel. Figyelemre méltó, hogy a Trianon után fellángolt irredentizmus szélsőségeitől távol tartotta magát, szólamait nem vette át, annak ellenére sem, hogy erre személyes oka is lehetett volna. Erdélyből ugyanis népes családjával, kis vagyonkájának elvesztése árán kellett menekülnie. A hazafiságról vallott felfogásának példája az a szimpátia, amellyel 1913-ban a szegedi egyetemi ifjúság tüntetését kísérte Szekfű Gyula ellen, aki „A száműzött Rákóczi” című könyvében alaposan megtépázta a nemzedékekben kialakult Rákóczi-ideált. Szekfű említett könyvét az egyetemisták összegyűjtötték és nyilvánosan elégették. (Ugyanakkor a miskolci diákok is tüntettek Szekfű ellen.) Gondolataiban és gyakorlati pedagógiájában felismerhetők Pestalozzi¹⁶ szociálpedagógiájának és Eötvös József elitnevelési programjának hatásai. Elgondolásait, javaslatait főként az iskolai Értesítők bevezető tanulmányaiban tette közzé. Az Értesítő, amely korábban az események tárgy szerű felsorolásának foglalata volt, már működésének első évében jelentős tartalmi gazdagodást mutat: ettől kezdve jelennek meg mélyenszántó tanulmányai az aktuális oktatás-nevelési kérdésekről. 1925/26-ban alapos szociológiai és pedagógiai elemzést adott az iskola helyzetéről. A következő évben önálló kiadványként is megjelent „Az iskolai és családbeli nevelés főkérdései” című dolgozata. Írásos munkáit szervesen egészítették ki

13 Debrecenben kiadott irodalmi és közéleti lap

14 Miskolcon, Hajdú Béla szerkesztésében kiadott, rövid életű folyóirat, 1937/38-ban jelent meg.

15 Eckhardt Tibor a két világháború közötti időszak jellegzetes politikai szereplője. Fajvédő programmal indult, majd a Független Kisgazdapárthoz csatlakozott, s 1932-től annak vezére lett. 1943-ban vitatott körülmények között az USA-ba emigrált.

16 J. Heinrich Pestalozzi (1746–1827) svájci pedagógus, a népnevelés és a családi nevelés propagálója. A szegénység megszűnését a jól szervezett oktató-nevelő munkától remélte. Módszerét nálunk Brunswik Teréz is tanulmányozta.

az előadások, melyeket a tanévnyitó és -záró ünnepségeken, a szülői értekezleteken és a társadalmi egyesületekben tartott.

Család és iskola – Vucskits Jenő munkásságának központi és minden megnyilatkozásában visszatérő kérdése. Az imént említett tanulmányának kiindulópontja a nevelés, mint az akarat megnyerésére irányuló akció és az ismeretszerzés, mint a világ felfedezésének folyamata. A kettő közötti kapcsolatot az iskola teremti meg, mint olyan szervezet, amely az akaratot az igazság megismerésének irányába igazítja. Az iskolának nemcsak az ismeretszerzés szervezése a feladata, hanem a nevelés is, ami nem más, mint a megismert igazsághoz igazodó emberi és közösségi magatartás elfogadtatása. Nevelési feladata és felelőssége a családnak is van. Az iskolai és a családi nevelés között azonban mélyleges szakadék tátong, és ez mindaddig meg is marad, amíg az iskola meg nem tudja oldani a szülők nevelését úgy, hogy a leendő szülőket diák korukban készíti fel feladatuk és felelősségük vállalására, vagy úgy, hogy a szülőket is bevonja a nevelőmunkába. Mindaddig, amíg az ilyen szellemben nevelt szülőgeneráció fel nem nő, a kettős feladatot egyidejűleg kell megoldani.

E célok elérése érdekében irányítani kell a tanárokat is. Módot kell találni arra, hogy a tanár minden tanítványával egyénileg, azok egyéniségének, képességeinek megfelelő módon foglalkozzék, de vegye figyelembe a tömeglélektan és a tömegnevelés elveit is.

A nevelés egyben fegyelmezés is. Az iskola és a család jól szervezett együttműködése arra irányul, hogy a szabadság értelmes korlátozását magasabb rendű célok érdekében elfogadtassa a fiatalokkal. A fegyelmezés bizonyos büntetésjellegű lépéseket is megkövetelhet, s ez az iskola és a család együttműködésének legkritikusabb területe. Felvázolja a büntetéssel kapcsolatos tanári és szülői magatartás normáit, a fokozatosság követelményét a feddéstől a testi fenytésig. Végül részletesen ír az ifjúság autonómiájának szerepéről a nevelésben. Célul tűzi ki, hogy az osztályok értelmes egységgé szervezésében kapjanak szerepet (tisztseget) maguk a tanulók is. Fontos nevelő-fegyelmező erőnek tartja a közös intézeti felvonulásokat, kirándulásokat, a testnevelést és a csoportosan űzhető sportokat.

A fiatalok lelki és testi egészségének védelméről vallott felfogását több alkalommal, szóban és írásban is kifejtette. Fontosnak tartotta az „értelmes” testnevelést, tehát azt, amely a gyermek alkatának, testi fejlettségének megfelelő mozgásra nyújt lehetőséget. Ezért is támogatta az intézeti sportmozgalmakat, a szülőknek pedig minduntalan ajánlotta, hogy buzdítsák gyermekeiket a mozgásra, sportolásra, és ne keressenek ürügyeket a testnevelés alóli felmentésre.

Féltő gonddal figyelte a fiatalság egészségi állapotának alakulását. Ezzel kapcsolatban kifogásolta, hogy sem az iskola, sem a szülők nem rendelkeznek kellő tájékozottsággal, mert csak betegségi statisztikák készülnek, általános egészségi és alkalmassági vizsgálatok nincsenek... Az akkor működött iskolaorvosi rendszert nem találta megfelelőnek, mert az orvos csak alkalmankint jelent meg az iskolában, a diákok pedig csak orvosi igazolásokért jártak a rendelőbe. Sürgette, hogy az iskolának legyen állandó, főhivatású orvosa, berendezett rendelője, és az orvos feladata legyen a diákok állandó orvosi felügyelete. Ez a kívánsága később teljesült, de ő már nem érthette meg.

Igazgatói működésének utolsó éveiben híre járt annak, hogy „az ifjúság honvédelmi nevelése hatékonyságának javítása érdekében” a középiskolákban is kötelező lesz a

levente¹⁷ kiképzés. Ez ellen a maga módján tiltakozott, mert joggal tartott attól, hogy a férfias szellem helyett a katonai „drill” fog beköltözni az iskolákba. Az ilyen katonásdiából hiányzik a jellemnevelés, és félő, hogy a bajtársi-közösségi érzelmek helyett a zabolátlanság lesz úrrá a fiatalok körében. Hibának tartotta azt is, hogy ez az intézkedés nem veszi figyelembe a fiatalok idegi terhelhetőségének határait. Mindezek mellett az a veszély is fenyeget, hogy az iskola szervezetébe nem tartozó és válogatás nélkül kivezenylendő leventeoktatók stílusa rossz hatással lesz a jóra-rosszra egyaránt fogékony ifjúságra (amint ez utóbb be is bizonyosodott). Véleménye szerint a honvédelmi nevelést az iskolai testnevelés reformja és a cserkészlet fejlesztése útján lehetne megvalósítani.

Fontos és újszerű gondolatokat felvető tanulmánya volt az 1930/31-es Értesítőben megjelent „Pedagógia és esztétikum” című dolgozat. Ebben az esztétikum megnyilvánulásának sajátos területeit vizsgálja. Munkája úttörő jellegű is, mert – ismereteim szerint – őelőtte senki nem tett kísérletet sem a pedagógia, sem a művészetelmélet oldaláról ilyen összefüggések feltárására. Az esztétikum lényegét illető meghatározásokat csak futólag említi, közben alkalmat talál arra, hogy kifejtse nem kevésbé elítélő véleményét a hatásvadászó moderneskedő művészeti áramlatokkal kapcsolatban. Ezeket elítéli és az ízlésnevelés szempontjából veszélyesnek tartja. Vizsgálódásának célja didaktikai, ezért abból indul ki, hogy az iskolának esztétikai élményeket is kell nyújtani a tanulók számára. Így lehet a fiatalokban a veleszületett biológiai adottságot, az esztétikum iránti fogékonyságot felébreszteni. Kimutatja, hogy minden szaktárgyban, a filozófiától kezdve a természet- és nyelvtudományokon keresztül a matematikáig, fellelhető az esztétikum. A tanár feladata, hogy minden tanórát úgy építsen fel, hogy a tárgyban rejlő esztétikum a tanuló számára is átélhető legyen. Alaptételét több szaktárgy esztétikumának kibontásával bizonyítja, és közben más, hasznos következtetésekhez is jut. Az idegen nyelvek tanításának problémáját pl. abban látja, hogy a pedagógiai gyakorlat nem veszi figyelembe, hogy magyar anyanyelvet és idiómát ismerő fiatalokat kell egy egészen más nyelvi világba bevezetni. A latint sem azért fontos csupán tanítani, hogy a tanulók a klasszikusok gondolatainak szépségét eredetiben tudják élvezni, hanem azért is, hogy megfelelő nyelvtani alapot kapjanak más nyelvek elsajátításához.

Az imént kifejtett gondolatokkal kapcsolatosak küzdelmei a magyar nyelv tisztaságának védelme érdekében. Minden alkalmat megragadott arra, hogy ostorozza a nyelvünkbe befurakodó, „aszfaltot termelt” rondaságokat és az ízléstelenséget. Ugyanakkor dicsérte a kifejezésünket gazdagító, jól sikerült új szavakat, mint pl. a mozi és a rikkancs. A beszéd esztétikumát nem csupán a kifejezések megválogatásában, hanem a nyelvünk szellemének megfelelő szép kiejtésben is rejlik. E gondolatának érvényesülését azzal is próbálta segíteni, hogy az 1929-ben Miskolcon tartott országos igazgatói konferencián azt ajánlotta, hogy a magyar nyelvi órákon az irodalmi illusztrációkat a tanárok szép beszédű színészek gramofonfelvételei segítségével mutassák be.

Nevelői érdeklődése kiterjedt egy sajátos területre is, amelyről általában nagyon keveset tudunk. Ez pedig a diákfolklór. Már egyetemista korában gyűjtögette a diákdalokat, rigmusokat, anekdotákat, balladákat és egyéb szokásokat, szertartásokat, és ezeket, valamint a belőlük levonható tanulságokat előadásaiba beleszőtte. Azt tartotta, hogy a diáklélek megismeréséhez ezeknek a megnyilatkozásoknak az ismerete nélkülözhetetlen. Közben kutatta, hogy a diákfolklór negatív vonásai, a sikamlós szövegek, a tanárok

¹⁷ Az 1921. LIII. tc. által az iskolából kilépő fiatalok testnevelésére és katonai előképzésére létrehozott intézmény.

és általában a felnőttek kigúnyolása, a társadalmi konvenciókkal való szembehelyezkedés milyen forrásokból táplálkoznak. Kár, hogy ilyen irányú vizsgálódásai eredményét csak elszórtan publikálta, összefoglalást nem készített, feljegyzései és ezzel kapcsolatos levelei elvesztek.

A róla szóló megemlékezések alig említik zenei és zenepedagógiai felkészültségét. Jól ismerte az egyházi, különösen a gregorián zenét és ezek stílusát saját szerzeményű latin himnuszainak megzenésítésében alkalmazta is. Kiváló orgonista volt. A vasárnapi diákmiséken a minoriták templomában ő orgonált, a kápolnában tartott szertartásokon harmóniumozott. A közös éneklésben vezető szerepet betöltő mindenkori negyedik osztályok tanulóit külön foglalkozások keretében tanította énekelni – és „nem csak kántálni”. Ma már kevesen emlékeznek arra, hogy az iskola diákjai által kötelezően használt énekeskönyvet ő szerkesztette. Járatos volt a klasszikus zene világában is. Az intézeti zenekar koncertjei előtt a műsorra kerülő műveket ő ismertette. A modern zenével szemben meggyőződéses konzervatívizmusa bizonyos távolságtartásra kényszerítette, viszont becsülte és propagálta a magyar népzene felfedezésére és megbecsülésére irányuló törekvéseket.

Az Értésítőben publikált tanulmányok közül még egyet ki kell emelnem, az 1935/36 évit, amely „A nevelő lelke” címet viseli. Míg korábbi tanulmányai elsősorban a pedagógusokhoz szóltak, ez a munkája általában a neveléssel foglalkozók, tanárok, szülők, vezetők, oktatók számára készült. Alapvető követelményként kifejti, hogy a nevelőnek nem okosnak, hanem bölcsnek kell lenni. A bölcsesség a tárgyi tudáson kívül a nélkülözhetetlen emberi vonásokat: a szelídséget, a határozottságot, az eszmények követésére való hajlamot, az igazságosságot, az együttérzés készségét és még sok másat foglalja magába. A nevelőnek nem lehet kettős énje, egy a maga és egy másik a nevelendő számára. Nem lehet jó tanár, aki apróságnak minősít olyan dolgot, ami a gyermek számára egész világ, és nem lehet jó szülő, aki túlzott elfogultsággal bírálja el gyermeke magatartását.

Lehetne még sorolni a cikkeiben, előadásaiban megjelenő gondolatokat, hiszen közel 20 évi miskolci működési ideje alatt több mint 300 előadást tartott és mintegy 50 nagyobb lélegzetű írásművet publikált. Úgy vélem azonban, hogy tudós-pedagógus személyiségének bemutatásához többre talán nincs szükség.

Vucskits Jenő, az igazgató

Az 1925-ben Miskolcra érkezett új igazgatót híre megelőzte, hiszen szakmai körökben országshíressé ismert volt nagy tudása, embersége és nevelési módszere. Legjobb népszerűsítői egykori tanítványai voltak, akik érettségijük után is tartották vele a kapcsolatot. Írásaiban gyakran idézte a leveleiket, amelyekben visszacsengtek azok az igazságok, melyeket a tanár-növendék kapcsolatban közösen fedeztek fel.

Vucskits Jenő az első itt töltött év tapasztalatait az 1925/26-os Értésítőben foglalta össze és ugyanakkor meghirdette nevelői-vezetői programját. A gimnázium az ő idejében az ország második legnépesebb iskolája volt. A nyilvános és magántanulók létszáma ezekben az években tartósan meghaladta a kilencszázat. (Az ennél nagyobb létszámú budapesti Zrínyi Gimnázium tanulólétszáma ezer körül mozgott.) Ez a tömegjócskán meghaladta az 1911-ben használatba vett és akkor legkorszerűbbnek ítélt épület befogadóképességét. Kényszerűen alakultak ki az 50–60 fős osztályok, amelyekben szinte lehetetlenné vált a tanárok szíve és szándéka szerinti oktató-nevelőmunka. Az igazgató ennek is tulajdonította a fegyelmi helyzet lazaságát, kifogásolta a közösségi terem hiányát, mert lehetetlen volt a diákokat egy időben egy helyre összegyűjteni, elte-

kintve az udvartól, amit viszont csak jó időben lehetett igénybe venni. Nagy bajnak tartotta, hogy a korszerűen felszerelt tornaterem a létszámhoz és az óraszámhoz viszonyítva kevés és kicsi, a szertárnak felszereltsége mellett az oktatás szemléletességét nem lehet a kívánt fokon megvalósítani.

Felfigyelt a jórészt társadalmi meghatározottságból adódó szociális problémákra is. Az 1925/26-os tanévre beírt 888 tanuló szülei közül csupán 45 tekinthető „tehetőseknek”, a többi szülő kifejezetten szegény sorsú, esetleg középosztálybeli, ami majdnem ugyanaz. Nagyon magas a vidékről, nem egyszer 80–100 km-es távolságról bejáró tanulók aránya. Felismerte és tudatosította a városi és falusi gyerekek között lévő tulajdon-ságbeli különbségeket. A városi gyerek fürgébb, tapasztaltabb, „dörzsöltebb”, a falusi ügyetlen, szerény, de alapos. Programját ezekre a felismerésekre kívánta felépíteni.

Mindenekelőtt azt tanácsolja a vidéki szülőknek, hogy gyermekeik számára keressenek bentlakási lehetőséget. A szomszédos minorita konviktus nem tartozott az iskola felügyelete alá (ilyen irányú javaslata csak utódja, Zelenka Árpád idejében valósult meg), itt a férőhelyek száma kevés – 40 fő – és az ellátás is drága. Ezért csak az látszik járható útnak, hogy a diákokat megbízható családoknál helyezték el. Ennek érdekében támogatta a Szent Alajos Diákszövetséget,¹⁸ melynek fő célja volt a faluról bekerült gyerekek részére szállás és ellátás szervezése.

Ezzel összefüggő intézkedése volt az elkerülhetetlen bejárás szabályozása. Elérte, hogy a vasút a diákok részére külön kocsiszakaszokat tartson fenn, és ezeket ellenőrizze, megkövetelte, hogy az egy vonattal érkezők zárt rendben, egy idősebb diák felügyelete mellett közlekedjenek a pályaudvar és az iskola között. A fegyelmezés ilyen módja mögött az a veszély fenyegette a rendbontókat, hogy az igazgató megvonhatta tőlük a bejárási engedélyt, vagy súlyosabb esetekben kizárhatta őket az intézetből. Az igazgató minden értesítőben drámai hangon ecsetelte a bejárás erkölcsi és pszichikai hátrányait. Ennek ellenére az arány nem csökkent, s ennek nyilván megvoltak a családi és gazdasági okai.

A másik aggodalomra okot adó felismerés az, hogy a fiatalok áramlása a gimnáziumok felé nem csökkent. Több cikkében és előadásában kifejtette, hogy mennyire káros az a szemlélet, amely a négy középiskola, vagy valamilyen szakirányú képzettség helyett csak az érettségit fogadja el minimális kvalifikációnak. Ez azonban nem társadalmi igény, hanem elsősorban családi ambíció, amelyből konfliktusok sőt tragédiák következhetnek.

Ebbéli nézeteinek ismételt, de most már határozottabb kifejtésére egy sajnálatos tragédia adott okot. 1935 szeptemberében, az év eleji javítóvizsgák egyik napján egy másodikat végzett, bejáró diák a Bábonyi bércen felakasztotta magát, mert a pótvizsgán is elbukott. Az esettel foglalkozott a sajtó is. A napi híradás mellett az Északmagyarországi Reggeli Hírlap főszerkesztője felkérte Vucskits Jenőt, úgy is mint az érintett iskola igazgatóját, hogy fejtse ki véleményét az esetről. Az újság szeptember 15-i és az ezt követő számaiban megjelent tanulmány az általánosítható tanulságok levonására törekszik. Abból indul ki, hogy életünket végigkíséri az eszmények és a valóság összeütközése, és ez a modern pedagógiának is nagy gondja. A pedagógia szerepét és lehetőségeit a tudomány elméletileg tisztázta, különösen a gyermeklélek külön világának felfedezése után, de azt még csak most kutatjuk, hogy mindez a gyakorlatban hogyan érvényesíthető.

¹⁸ 1916-ban Tóth Zoltán Viktor mindszei káplán által létrehozott, a falusi diákok szociális támogatására hivatott szervezet.

A gyermeki lélek fejlődési folyamata felgyorsult. Ma már a gyermek is mozizik, rádiózik, autózik, strandol, tehát a felnőttek világát éli, s így egykettőre kifordul „a gyermekség legbájosabb világából”. A demokratizálódás a feltörő rétegek gyermekeit tömegesen sodorja a gimnáziumok felé, abban a hiedelemben, hogy csak ezek adhatnak beféjezett műveltséget, csak ez teszi a fiatalokat szalonképessé, pedig nagy szükség lenne becsületesen képzett kereskedőkre, mezőgazdákra és más szakmabeliekre is.

Felgyorsult a gimnáziumok fejlődése is. A régi schola grammatica egyszerre lett irodalmi, szellemtörténeti, természettudományos és matematikai kultúrvállalkozás, és ezzel hihetetlenül megnőtt a tanulók igénybevétele. A konfliktusok ott kezdődnek, hogy sem a neveléstudomány, sem a család nem méri fel a gyermek teherbíró képességét, nem vet számot a fizikai és pszichikai állapottal, figyelmen kívül hagyja az igénybevétel növekedésével egy időben fellépő serdülőkori problémákat, a családi körülményeket és egyéb hátrányokat. Ha az iskola vagy a család által remélt eredmények elmaradnak, jön a büntetés, a pálcá és végül az összeomlás. A tragédiák végső okait itt kell keresni, és ebben egyforma a család és az iskola felelőssége.

Vucskits Jenő nevelő-vezetői programjában fontos helyet kapott a szülő-tanár-diák személyes és az iskola-család intézményes kapcsolata. Minthogy ebben a rendszerben döntő fontosságú a szülők értelmes befolyásolása, első intézkedései között kellett szerepeljen a szülői értekezletek rendjének kialakítása. Kezdetben ezekre a megbeszélésekre valamennyi szülő hivatalos volt, de a tapasztalat hamar bebizonyította, nehézkés dolog 6-700 szülővel egy időben és egy helyen szót érteni. Ezért fokozatosan decentralizálta a szülői értekezleteket. Először úgy, hogy külön hívta össze a miskolci és külön a diósgyőr-vasgyári szülőket. Végül, amikor már biztos volt abban, hogy céljait és módszerét tanártársai is elfogadták, az osztályfőnökök feladatává tette a szülői értekezletek megtartását. A szülő-tanár nevelési együttműködését más formákban is szorgalmazta. A tanárok kötelességévé tette, hogy konzultáljanak a szülőkkel, a szülőket pedig buzdította, hogy keressék a kapcsolatot az iskolával. 1936-tól vezette be a kapcsolattartás új formáját, az Ellenőrző Könyvet.

Foglalkozott a tanárok továbbképzésével is. A rendszeres tanári konferenciákon az iskola életében előfordult események, a konkrét helyzetek és általános következtetések mellett elméleti kérdéseket is megvitattak. Tanártársait ösztönözte a kutatásra és dolgozataiknak is helyet adott az Értesítőkbén. Így került sor pl. Komán Andor beszámolójára az amerikai High School iskolarendszerről; Harsányi Sándor a pályaválasztás problémáiról, Országh József a szülői elfogultságról értekezett. A tanári tájékozottság fejlesztése érdekében bővítette a tanári könyvtár állományát.

Személyes és közvetlen részvétele az iskola életében a tapasztalatok szerzésének és átadásának bő forrása volt. Gyakran látogatta az előadásokat és sokszor egy-egy közvetett kérdés kapcsán, észrevétlenül átvette az óra levezetését.

A diákokkal való kapcsolattartást egyrészt az igazgatói tekintély feltétlen érvényesítése, másrészt a közvetlen emberiség jellemezte. Meghonosította az allokúciók (beszélgetések) rendszerét. Ennek egyik változatát a szomban délutánonkénti, önkéntes, csoportos beszélgetés jelentette, amikor bárki, bármilyen kérdéssel előhozakodhatott. A másik forma a fegyelmezés eszköze volt. Ha a diák valamilyen fegyelemsértést követett el – leginkább késések fordultak elő – számíthatott arra, hogy Bozsó bácsi, az altisztek doyenje megjelenik az osztályban, felteszi a csipetőjét és kihirdeti: „X. Y. 1 órákor az igazgató úrhoz!”

Meggyőződés, hogy ezek az allokúciók minden diák számára egész életre szóló emlékek maradtak. A beszélgetés minden alkalommal azonos rend szerint, de eseten-

kint változó tartalommal folyt le. A tanítás befejeztével a berendelt diákok összegyűlekeztek az igazgatói előszobában és vártak. Várniuk kellett, sokszor órákig is, mert az igazgató úr előbb elintézte hivatali teendőit, utána meghallgatta az önként jelentkezőket, majd megebédelt, és ezután vette sorra egyenkint a delikvenszeket. A beszélgetés rendszerint hosszan tartott, a vétség súlyától is függően. Az igazgató megmagyarázta, hogy miért baj a fegyelmezetlenség, nem fukarkodott az éppen idevágó példák, történetek előadásával. Végül a bűnös neve és tette bekerült a híres „fekete könyvbe”, az esetleges visszaesés ellenőrizhetősége érdekében. A dolog ezzel még nem fejeződött be, mert számolni kellett a szülői és osztályfőnöki dorgálással is. Érthető, hogy minden diák igyekezett elkerülni az igazgatóval való ilyenét találkozást.

Az igazgatói tekintélyre jellemző az a példa, hogy ha egy-egy iskolai gyülekező, kivonulás, misére vonulás alkalmával felállt a konviktusba vezető lépcső legfelső fokára és kitarta a karját, a kilencszáz diák pillanatok alatt abbahagyta a zsbongást és néma csendben hallgatta az eligazítást.

A fegyelmezetttségnek voltak formai elemei, mint a kötelező sapkaviselet, a dohányszívás általános tilalma, a kötelező misehallgatás, a mozilátogatás engedélyhez kötöttsége (kivéve az iskolamozit), a nyáron este 8, télen 7 óra utáni kijárási tilalom, és különösen az iskolai főbejárat tisztelete. Ez azt jelentete, hogy a diákok az épületbe csak a vaskapun és az oldalbejáron léphettek be, kivéve a későn jövőket, akik viszont már csak a főkapun jöhettek be és fennakadtak a könyörtelen pedellusok hálóján. A tartalmi elemeket a diákok érdeklődése a tanulásban, az igazgató és a tanári kar tekintélye és felkészültsége határozta meg. Természetesen előfordultak kisebb-nagyobb szabálysértések, voltak gyengébb és rossz tanulók, de az iskoláról alkotott általános képet a pozitív tényezők befolyásolták. A szigorúság mellett mindig helye volt a zord vöröstéglás falak között a játéknak, a vidámságnak és a fiatalos szórakozásoknak is. Volt iskolamozizás, tánciskola, műsoros rendezvény, közös színházlátogatás, kirándulás, póló-bajnokság (a Podhorszky tanár úr által meghonosított labdajáték, amit az egész országban talán csak nálunk ismertek) és sok minden más. Űde színfolt volt a júniusi és szeptemberi beiratkozások idején spontán szerveződött tankönyvbörze. Ekkor öröklődtek át némi pengőkért és fillérékért a magasabb évfolyamok használt könyvei és tapasztalatai a fiatalabbakra, alkalmat szolgáltatva sok tréfára és „ugratásra”.

Az iskolában bizonyos fokú önkormányzat is megvalósult, ami abban az időben forradalmi vívmánynak számított. Minden osztálynak volt a tanulók közül kiválasztott vezetője, aki felelős volt a rendért, vezényelt a sorakozók és kivonulások alkalmával, és közvetítette az igazgató vagy az osztályfőnök rendelkezéseit. Az általános rendfenntartás is a diákok feladata volt. Az órákői szünetekben a végzősök adtak udvari és folyosó-ügyeletet, az órák alatt pedig a torna alól felmentettek vigyáztak a folyosókon felakasztott kabátokra.

Az egyes osztályok mindennapi életének eseményeit az osztálykrónikák, rajzokkal, versekkel illusztrált feljegyzések örökítették meg. A krónikás tisztségére az osztályközösség választotta meg a legalkalmasabbnak vélt és íráskészséggel is megáldott tanulót. Kár, hogy ezek a krónikák a háború és az utána következő évek viszontagságai között elvesztek.

Az iskola szelleméhez tartozott a megértés és a bölcs tolerancia. Az érettségiző osztályok hagyományos szalagavatóját pl. a rendtartás tiltotta. A diákság szemében viszont ez volt a felnőtté válás első lépése és a mértéktartás képességének bizonyítási lehetősége. Az összejövetelt titokban, rendszerint egy távoleső, de tisztességes vendéglő különtermében szervezték meg – kiváló hely volt erre a célra a Vasgyár – szolid ivászat

és nótázás keretében. Ekkor kerültek fel a szépen hímzett zöld szalagok a kabátok hajtókájára, később az intézeti egyenruha magyaros nyakkendőjére. Az iskola a „fegyelemsértést” csendes elnézéssel vette tudomásul, már csak azért is, mert a szalagavatákon soha semmi kilengés nem fordult elő.

Vucskits Jenő szívósan harcolt az iskola túlnépesedése ellen. Ebben a harcban nem csupán az a cél vezette, hogy a tanítás optimális feltételeit normális létszámú osztályokban teremtsen meg, hanem az is, hogy csak olyanok kerüljenek be a gimnáziumba, akik szellemileg és fizikailag alkalmasak, és akiktől elvárható, hogy a 8 évet törések és hullámzások nélkül végig tudják küzdeni. Különböző szűrési módszerekkel kísérletezett. Így pl. a felvételhez ajánlást és jellemzést kért a szülőktől, a tanítóktól vagy a hitoktatóktól. Sok esetben személyesen is beszélgetett a jelöltekkel, amikor azok tanítójuk kíséretében csoportosan megjelentek nála. A kiválasztásnál egyedül a képesség és az alkalmasság számított. Tiltakozott a nézet ellen, hogy az alkalmatlanok egy-két éven belül úgyszólamint kiperegnek, mert ez – bár statisztikailag igaz – mögötte reményüket vesztett fiatalok és családok tragédiái sejlének fel.

A tanulólétszám mégsem csökkent. Ennek okát elsősorban a pályaválasztási orientáció hiányában kereste. Az elemi iskolák negyedik osztályát újtárra bocsátó tanítók presztizst láttak abban, hogy tehetségesnek vélt növendékeik a Fráterbe kerülhetnek, a szülők szemében pedig nagy volt az „írásztal pályák” tekintélye. Emellett a sikeres gimnáziumi felvétellel 8 évvel el lehetett tolni a pályaválasztás felelősségét. Nem ok nélkül sürgette tehát Vucskits Jenő az intézményes pályaválasztási tanácsadás megszervezését.¹⁹

A szociális kérdések iránti fogékonyságát jelzi, hogy működési ideje alatt jelentősen bővültek a szegény sorsú, tehetséges diákok támogatására irányuló akciók, melyeket leginkább társadalmi egyesületek támogattak. A legjelentősebb segítőkész szervezet volt a Szent Alajos Diákszövetség és a Diósgyőr-vasgyári Segélyező Egyesület. Az utóbbi főként anyagiakkal, az előbbi természetbeni juttatásokkal, szállással, étkezéssel, instruálással támogatta a rászorulókat. A Szent Alajos Diákszövetség az említetteken kívül lelki támaszt és baráti közösséget is adott, hogy a családból hirtelen kikerült gyermek ne érezze magát elveszítettnek a nagyvárosban. Rendszeres összejöveteleket, ünnepségeket, műsoros esteket szervezett, illemórákat tartott, és arról is gondoskodott, hogy a fiúk a nekik legmegfelelőbb tánciskolába járhassanak. A szociális támogatások körében – Vucskits Jenő intenciói alapján – különös előnyben részesültek a többgyermekes családok fiai. A rászorulókat támogatásában ő maga is példát mutatott, mert mindig volt két „sorkosztos” diákja, akik az ő asztalánál ebédeltek.

Vucskits Jenő portréjának felvázolása nem volna teljes, ha nem szólnék előadói stílusáról. A tanári feladat és az ismeretterjesztő előadás nála ugyanazt jelentette. Óráira úgy készült, mintha kívülről részére tartana előadást (a mindenkori 8. osztályokban filozófiát tanított), és előadásait úgy tervezte meg, mintha megannyi, tudásra szomjazó diákkal állna szemben. Mondanivalóját szerette példákkal, hasonlatokkal, történetekkel és idézetekkel fűszerezni. Gördülékenyen és tiszta magyarsággal fogalmazott, tiszteletben tartotta a klasszikus retorika szabályait. Keveset, de kifejezően gesztikulált, szép, dunántúli ízű kiejtéssel beszélt. Előadásmódjára jellemző volt, hogy az első mondatok között kiadós szüneteket tartott, ezzel magára vonta a hallgatóság figyelmét, majd fokozatosan belelendült és beszélt akár másfél óra hosszat is. Felkészültségére és kitűnő emlékezőtehetségére jellemző, hogy beszédeit, előadásait sohasem olvasta,

19 Ez végül is 1939-ben megvalósult.

segédeszközként csupán kis cédulát használt, bővebb jegyzeteket soha. Ennek ellenére mondanivalóját hibátlan logikai rendben tudta előadni.

Iskolai előadásának stílusa ettől csak alkalmankint és annyiban tért el, hogy ha a felsorakozott diákok között rendetlenkedőt vett észre, arra szigorúan rászólt. Rendszerint az évnnyitó és az évváró ünnepségeken beszélt, a szülők, tanárok és a diákok jelenlétében, mert a megszólalást az igazgatói funkció elválaszthatatlan részének tekintette. Az egyéb, alkalmi megemlékezéseket átengedte tanártársainak.

A Fráter György Gimnáziumtól búcsúzó Vucskits Jenő az *Értesítő* 1936/37. évi kötetében így foglalta össze 12 évi igazgatói-tanári működésének lényegét: „Mit csináltunk egyebet a nevelő-oktatás szent nevében, mint kerestük az élet nagy könyvében azt az X-lapot, amelyen az eszmények emberközébe hozhatók, a valóság pedig eszményi magaslatra emelhető.” Azt hiszem, ez a mondat fejezi ki legjobban törekvéseit és ezzel zárhatjuk legméltóbban a rá való emlékezésünket.

IRODALOM

Mádai Gyula

1985 A miskolci katolikus fiúgimnázium története. In: *Pápay Sándor* (szerk.): A miskolci Földes Ferenc Gimnázium 425 éve.

1985 A volt miskolci kir. kat. Fráter György Gimnázium diákjai első nagy iskola-találkozójának emlékére. Cikk és képgyűjtemény.

A gimnázium közös Értesítői és Évkönyvei 1922-től 1938-ig.

DIE GLANZZEIT DES MISKOLCER GYMNASIUMS,

FRÁTER GYÖRGY – 1925–1937.

(Ehrungserweisung dem Geist und Andenken von Vucskits Jenő)

Das königlich-katholische Gymnasium – welches den Namen von dem Ordensbruder-Staatsmann Fráter György, aus dem 16. Jahrhundert, erhielt – galt, zwischen beiden Weltkriegen, als eine der am meisten besuchten und der ansähnlichsten Mittelschulen Ungarns. Seine Popularität konnte es den gesellschaftlichen Umständen, die Ansähnlichkeit einer ausserordentlichen Persönlichkeit, dem Vucskits Jenő, der das Gymnasium ab 1925 bis 1937 dirigierte, verdanken.

Der Autor stellt in diesem Aufsatz – nach einem Rückblick auf die entscheidenden Geschehnisse und Traditionen der, damals seit 200 Jahren bestehenden Schule – den Lebenslauf, die Prinzipien und Praxis in der Schulung und Erziehung von dem Direktor vor. Die Aktualität dieses Vorstellens liegt daran, dass die Modernisierung des Unterrichtswesens in Ungarn sich gerade im Gang befindet. Andererseits, weder seine theoretischen Feststellungen und Folgerungen, noch seine Erfolge in der pädagogischen Praxis zugänglich sind. Keine zusammenfassende Studie über seine Tätigkeit, die den

geistigen Inhalt eines neuen Erziehungs- und Schulungsideals zeigten bisher veröffentlicht wurde.

Vucskits Jenő erwarb das lateinisch-ungarische Lehrerdiplom 1901, an der Universität in Budapest und nach einer 25-jährigen Lehrerpraxis wurde er an die Spitze des Gymnasiums gesetzt. Inzwischen bildete er sich vielseitig aus. Vom Haus aus sprach er deutsch, später erlernte er die italienische und französische Sprache, in Original las er die klassischen lateinischen und griechischen Autoren, studierte die Fachliteratur der Philosophie, Psychologie, Pädagogik, spielte Orgel, komponierte kirchliche Gesänge und schrieb dazu lateinische Texte, unterrichtete und leitete die singenden Klassen an den kirchlichen Liturgien.

Er führte eine neue, komplexe Auffassung der Schulung und Erziehung im Jahre 1925/26 ein. Die Prinzipien veröffentlichte er in seinen Vorträgen, die in der Schule und in den verschiedenen Gesellschaften hielt, und in den Publikationen, die in den Zeitschriften und Jahrbüchern der Schule erschienen. Während seines Aufenthaltes in Miskolc hielt er mehr als 300 Vorträge, und publizierte etwa 50 wissenschaftliche Aufsätze.

Die wichtigsten Elemente seiner pädagogischen und erzieherischen Auffassung ruhten auf Sozialpädagogik von Pestalozzi und auf den christlichen Lebensregeln, verbunden mit dem Anspruch auf die Entwicklung einer auf höchstem Niveau ausgebildeten, lebenslustigen Generation:

– Die Schule und die Eltern müssen eine erzieherische Einheit bilden. Deshalb müssen die Lehrer ebenso wie die Schüler systematisch ausgebildet werden, um den Anforderungen gerecht werden können.

– Die Lehrer müssen den Schülern behilflich sein, damit sie die Ästhetik in jedem Fachgegenstand entdecken können.

– Die Schule muss dazu beitragen, dass die Jugend seelisch und körperlich gesund bleibt. Deshalb unterstützte er mit voller Kraft die Sport-, Spiel- und andere Gruppenbeschäftigungen.

– Er hielt für beängstigend, dass die Kinder sich in zunehmender Zahl nach den Gymnasien drängen, und viele können den höheren Anforderungen nicht entsprechen. Davon entstehen die Konflikte und Tragödien in der Familie. Deshalb schlug er vor, das System der Orientierung an Berufswahl aufzurichten.

In der Praxis konnte er die grosse Institution zu einer gut organisierten, disziplinierten Einheit umformen. 1937 tritt er in Ruhestand, und ist er 1944 bei einem Luftangriff ums Leben gekommen.

Béla Tarcai